

UŽÍVÁNÍ NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ VE SVĚTLE JUDIKATURY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

HARALD CHRISTIAN SCHEU

Summary: **The Use of Religious Symbols in the Light of the Case-law of the European Court of Human Rights**

In this paper, we have analyzed cases concerning the wearing of religious symbols in public spaces. We have found that relevant case-law of the European Court of Human Rights may serve as a guide to national legislators who plan to restrict the use of religious symbols. The major problem is that national legislation has to be in compliance with the principles of legitimacy and proportionality. With respect to the situation in the Czech Republic we have reached at the conclusion that as there is no consistent and long-lasting tradition of secularism and no public debate which meets the requirements formulated by the European Court of Human Rights, a legislative ban on religious symbols in public spaces would not be in line with the standards of the European Convention on Human Rights.

Key words: European Court of Human Rights, religious freedom, religious symbols, public debate, legislation

Klíčová slova: Evropský soud pro lidská práva, náboženská svoboda, náboženské symboly, veřejná debata, legislativa

ÚVOD

Z pohledu mezinárodní a evropské ochrany lidských práv není třeba zvláště zdůraznit význam náboženské svobody. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání jako jeden ze základních pilířů autonomie jednotlivce byla těžko vybojována a představuje důležitou výzvu i v současných sekulárních společnostech. Evropský soud pro lidská práva (ESLP) opakovaně potvrdil, že se náboženská svoboda týká nejen identity a životního stylu konkrétního jednotlivce, ale je také základem demokratické společnosti jako takové, která je podle Soudu nutně spojena s určitým pluralismem.

Aktuální úpravu náboženské svobody (vždy ve spojení se svobodou myšlení a svobodou svědomí)¹ najdeme např. v čl. 18 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, v čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966

¹ K problematice vymezení náboženské svobody vůči svobodě svědomí viz blíže SCHEU, H. C.: Svoboda svědomí v systému mezinárodní ochrany lidských práv. In KROŠLÁK, D. – MORAVČÍKOVÁ, M.: *Rozhodovací činnost soudů v náboženství*. Bratislava, 2015, s. 46–65.

(MPOPP), v čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod z roku 1950 (EÚLP) a v čl. 10 Listiny základních práv EU z roku 2000. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zpravidla také zahrnuta do vnitrostátních kodifikací lidských práv, jako např. do čl. 15 Listiny základních práv a svobod České republiky a čl. 24 Ústavy Slovenské republiky.

Evropská doktrína ochrany lidských práv ovšem staví nejen na proklamaci více méně rozsáhlého seznamu lidských práv a základních svobod, ale věnuje se podrobně také otázce omezování těchto práv a svobod. Ustálená dogmatika lidskoprávních orgánů na národní a mezinárodní úrovni zkoumá v souvislosti s případnými zásahy do lidských práv 3 kritéria. Zkoumá se jednak kritérium legality, podle něhož má být zásah opřen o právní normu, dále kritérium legitimacy, podle něhož zásah musí sloužit legitimnímu cíli, a nakonec kritérium proporcionality. V souvislosti s aplikací náboženské svobody řeší národní orgány, obdobně jako při aplikaci jiných lidských práv, nejčastěji problém proporcionality zásahu. Musí tedy určit, zda byla zajištěna rovnováha mezi sledovaným legitimním cílem na jedné straně a přísností zásahu na straně druhé.

V tomto příspěvku se chceme zaměřit především na problémy týkající se legitimacy a proporcionality zásahů do užívání náboženských symbolů. Je nutné položit otázku, jaká právní úprava užívání náboženských symbolů² je slučitelná s EÚLP a vyhovuje požadavkům zformulovaným ESLP. Přitom nijak netvrdíme, že je z právního pohledu nezbytné stanovit a upravit limity užívání náboženských symbolů. Celá řada států (a to zejména mimoevropských) ponechává např. rozhodnutí o nošení náboženských symbolů na veřejnosti na konkrétních jednotlivcích a tuto otázku vůbec nereguluje.³ Pokud ovšem stát takovou úpravu chystá, neobejde se bez diskuse o legitimitě a proporcionalitě zásahu do náboženské svobody.

Do formulování kritéria legitimacy se promítají obecnější úvahy o charakteru naší společnosti, jejích potřebách, hodnotách a zájmech. Zatímco při hodnocení kritéria proporcionality hrají klíčovou roli specifické okolnosti každého individuálního případu, vyžaduje zkoumání legitimacy zvoleného opatření obecnější reflexi týkající se odůvodnění relevantní národní legislativy. Judikatura ESLP, která určitým způsobem souzní s přístupy národních ústavních soudů či orgánů OSN pro lidská práva, naznačuje některé konkrétní aspekty, jež mají být v souvislosti s přípravou nových zákonů zasahujících do lidských práv zvažovány.

---

² Podrobněji k významu náboženských symbolů ve veřejném prostoru KLEY, A.: Kuttent, Kopftücher, Kreuze und Minarette – religiöse Symbole im öffentlichen Raum. In PAHUD DE MORTANGES, René: *Religion und Integration aus Sicht des Rechts: Grundlagen – Problemfelder – Perspektiven*. Zürich, 2010, s. 229–257.

³ Švýcarský odborník na lidská práva a právo kulturních konfliktů Walter Kälin upozornil ve studii z roku 2012 na to, že univerzální orgány na ochranu lidských práv přistupují k užívání náboženských symbolů velkoryseji než ESLP (KÄLIN, W.: *Genf oder Strassburg? Die Rechtsprechung des UNO-Menschenrechtssausschusses und des Europäischen Gerichtshofs fürs Menschenrechte im Vergleich*, dostupné na http://www.skmr.ch/cms/upload/pdf/120730_Geneve_Strasbourg.pdf).

KONKRÉTNÍ PŘÍPADY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

V několika klíčových rozsudcích ESLP vymezil obecné požadavky na legitimitu a proporcionalitu zásahů do náboženské svobody. Byť Soud na jedné straně argumentoval, že realizace náboženské svobody ve smyslu čl. 9 EÚLP vyžaduje pluralistickou a demokratickou společnost, připustil na straně druhé, že tento náboženský pluralismus postavený na koexistenci více náboženských přesvědčení ve společnosti může vyžadovat sladování různých zájmů a popř. také omezení práv a svobod příslušníků náboženských komunit.

I samotné znění čl. 9 odst. 2 EÚLP počítá s možností omezování svobody projevat náboženské vyznání a přesvědčení z důvodu ochrany konkrétně uvedených zájmů, jakými jsou veřejná bezpečnost, ochrana veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrana práv a svobod jiných. Podstata judikatury ESLP ve věci užívání náboženských symbolů spočívá proto především ve výkladu citovaného ustanovení.

NOŠENÍ MUSLIMSKÉHO ŠÁTKU ZE STRANY UČITELKY VEŘEJNÉ ŠKOLY

Když před švýcarským Federálním soudem vyvstala otázka přijatelnosti zákazu nošení muslimského šátku ze strany učitelky veřejné školy,⁴ stal se klíčovým momentem soudního uvažování princip konfesní neutrality, jehož cílem je chránit náboženskou svobodu žáků a rodičů a zajistit náboženskou harmonii.⁵ Federální soud dovořil, že se veřejné školy nemají stát místem náboženských konfliktů, a dále konstatoval, že náboženská svoboda nutně předpokládá konfesní neutralitu státu. Toto kategorické stanovisko následně poněkud zrelativizoval výrokem, že neutralita nemůže být absolutní, např. v oblasti uznání konkrétních církví jako veřejnoprávních korporací. Pod pojetí neutrality státu nemají spadat ani protináboženské postoje, jako je např. militantní sekularismus.

Co se týče dopadu principu neutrality na nošení muslimského šátku ze strany učitelky veřejné školy, Federální soud poukázal na speciální zranitelnost a ovlivnitelnost dětí. Ačkoli se muslimská učitelka v konkrétním případě nesnažila cíleně vést své žáky k islámu, nastolila nošením šátku náboženskou otázku, kterou nutně potřebovala s dětmi řešit. Podle Federálního soudu byly proto limity náboženské neutrality překročeny.

S těmito argumenty švýcarského Federálního soudu se ESLP zřejmě do velké míry ztotožnil, protože ve vztahu k problému legitimacy zásahu do svobody podle čl. 9 EÚLP pouze stručně poznamenal, že uvedené důvody, tzn. konfesní neutralita a náboženská harmonie, jsou legitimní ve světle čl. 9 odst. 2 EÚLP.⁶ ESLP subsumoval argumenty Švýcarska pod pojetí ochrany práv a svobod jiných, veřejné bezpečnosti a veřejného

⁴ BGE 123 I 296.

⁵ K muslimským šátkům ve Švýcarsku viz EGBURNA-JOSS, A. – HILTBRUNNER, N. – BELSER, E. M.: *Umsetzung der Menschenrechte in der Schweiz*. Eine Bestandsaufnahme im Bereich Institutionelle Fragen, Studie des Schweizerischen Kompetenzzentrums für Menschenrechte. Bern, 2013. Publikace je dostupná na stránkách http://www.humanrights.ch/upload/pdf/140324_SKMR_institutionelle_Fragen_DE.pdf.

⁶ ECHR, *Dahlab v. Switzerland* (application no. 42393/98), rozsudek ze dne 5. ledna 2001.

pořádku. Ohledně proporcionality zásahu vyzdvihl ESLP význam hierarchického vztahu mezi učitelem a žákem.

Lze tedy dovodit, že zákaz nošení muslimského šátku je přípustný v případě, že stát sleduje politiku náboženské neutrality.

NOŠENÍ MUSLIMSKÉHO ŠÁTKU ZE STRANY ŽÁKYŇ VEŘEJNÝCH ŠKOL

V případě *Dahlab proti Švýcarsku* řešil ESLP problém nošení muslimského šátku pouze ve vztahu k učitelce veřejné školy v Ženevě, do které chodili žáci z různých etnických a náboženských komunit. K otázce nošení muslimského šátku ze strany žákyň se vyjádřil ESLP až v dalších kauzách týkajících se Turecka a Francie.

V případě *Leyla Şahin* se ESLP zabýval tureckou legislativou zakazující nošení náboženských symbolů ve veřejných školách.⁷ V rámci podrobného přezkumu okolností případu se věnoval Soud také historickému vývoji a ústavnímu rámci principu sekularismu v Turecké republice. Přitom vyzdvihl např. princip rovnosti pohlaví, který byl zaveden do tureckého občanského zákona z roku 1926 a následně i do některých novel ústavy. Po pádu Otomanské říše, kde bylo užívání určitých náboženských symbolů na veřejnosti povinné, usilovala nově založená republika o zavedení veřejného prostoru, do kterého se náboženství nemá promítat.

Turecká vláda v řízení před ESLP uvedla, že zákaz nošení náboženských symbolů na univerzitách sloužil řadě legitimních cílů, a to zachování veřejného pořádku, realizaci principu sekularismu a ochraně práv a svobod jiných. Vzhledem k tomu, že v daném případě ani stěžovatelka nezpochybnila legitimitu těchto cílů, zaměřila se výměna argumentů na problematiku proporcionality.

Z hlediska tohoto příspěvku je klíčové, že ESLP výslovně označil sekularismus za princip, jenž je s hodnotami EÚLP slučitelný. Konkrétní obsah tureckého sekularismu vyvodil z rozsudku tureckého ústavního soudu z roku 1989, ve kterém byl sekularismus definován jako mechanismus na ochranu demokratických hodnot a na ochranu jednotlivce před vnějším nátlakem. ESLP současně uznal také význam rovnosti pohlaví (*gender equality*), která se do turecké koncepce sekularismu promítá.

Nad rámec těchto obecných úvah, jež mohou sloužit jako vodítko i legislativě v jiných smluvních státech EÚLP, vyzdvihl ESLP také specifický význam muslimského šátku pro tureckou společnost a přihlížel k argumentaci turecké vlády, že za konkrétních podmínek může být muslimský šátek vnímán jako symbol podpory extremistických politických hnutí. Opatření smluvního státu proti takovým hnutím hodnotil ESLP jako přijatelná, jelikož mají za cíl zachovat pluralistickou společnost.

Poté, co senát ESLP v červnu 2004 rozhodl jednomyslně o tom, že práva stěžovatelky podle čl. 9 EÚLP nebyla porušena, byla věc postoupena Velkému senátu. Ten v listopadu 2005 jasnou většinou šestnácti ku jednomu hlasu potvrdil závěr senátu, že se v daném případě nejedná o porušení náboženské svobody. K výše zmíněným úvahám senátu dodal Velký senát ESLP, že zákaz nošení muslimského šátku vycházel ze široké dlouholeté společenské debaty i z ustálené judikatury tureckých soudů.

⁷ Případ 44774/98. Senát ESLP vydal svůj rozsudek dne 29. června 2004. Rozsudek Velkého senátu následoval 10. listopadu 2005.

Z argumentace ESLP lze vyvodit, že zákaz nošení náboženských symbolů ve veřejných školách (a to jak ze strany pedagogů, tak i studentů) může být slučitelný se standardy podle EÚLP, pokud zaprvé zákaz slouží principu sekularismu, zadruhé vychází z historických zkušeností státu a společnosti, zatřetí reaguje na určitá politická nebezpečí v podobě extremistických náboženských hnutí a začtvrté je výsledkem celospolečenské debaty.

Obdobně argumentoval ESLP také v případech týkajících se zákazu nošení muslimských šátků ve francouzských školách. V případě *Dogru proti Francii*⁸ nastínil ESLP nejprve francouzskou koncepci sekularismu a její genezi. Také připomenul řadu případů, které francouzské soudy od roku 1989 řešily.⁹

Když ESLP v případě *Dogru proti Francii* syntetizoval svoji předchozí judikaturu k čl. 9 EÚLP, implicitně připustil, že princip sekularismu může mít různé rozměry ve Švýcarsku, Turecku a Francii. V souvislosti s Tureckem připomenul ESLP rizika spojená s politickým islámem, za jehož symbol byl muslimský šátek v Turecku považován. Oproti tomu byla situace ve Francii zřejmě méně dramatická, a ani francouzská vláda neodůvodnila zákaz muslimského šátku obranou proti náboženskému extremismu. Specifický je také model sekularismu ve Švýcarsku, který je švýcarskými soudy chápán jako vyjádření principu neutrality státu.

Tyto případné rozdíly však nijak neoslabují význam principu sekularismu pro výklad náboženské svobody podle čl. 9 EÚLP, protože při respektování samotné legitimacy sekulárního přístupu poskytuje ESLP smluvním stranám ve věci konkrétního vymezování tohoto principu značný prostor uvážení (*margin of appreciation*).¹⁰ Je tedy především na státech, jak ve svém vnitrostátním právním řádu definují konkrétní podobu sekularismu a jak přistupují k otázce používání náboženských symbolů ve veřejném prostoru.

ZÁKAZ NOŠENÍ BURKY VE VEŘEJNÉM PROSTORU

Konkrétní limity lidských práv je někdy třeba otestovat *in extremis*. Výklad náboženské svobody v krajním případě může takto sloužit jako pokus o vymezení limitů přijatelných legislativních řešení. Za extrémní řešení lze podle našeho názoru považovat zákaz burky v některých evropských státech, přičemž ESLP se v této souvislosti zabýval dosud pouze francouzskou kauzou.¹¹ Zatímco muslimský šátek (*hidžáb*), kterým se ESLP zabýval ve výše analyzovaných rozhodnutích, zakrývá pouze vlasy a krk muslimské ženy, burka zahaluje její celou tvář.

V případě *S.A.S. proti Francii*¹² se stal předmětem přezkumu ze strany ESLP francouzský zákon, který na národní a mezinárodní úrovni vyvolal poměrně velký rozruch.

⁸ Případ 27085/05 (rozsudek senátu ze dne 4. prosince 2008). Ve stejný den přijal senát ESLP také rozsudek ve věci *Kervenci v. Francie* (případ č. 31645/04).

⁹ Pro podrobný rozbor případu viz SCHEU, H. C.: Evropský soud pro lidská práva a islámský šátek. Náboženská svoboda versus sekularismus. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 2009, s. 7–13.

¹⁰ Viz podrobněji POTTMAYR, M.: *Religiöse Kleidung in der öffentlichen Schule in Deutschland und England: Staatliche Neutralität und individuelle Rechte im Rechtsvergleich*. Tübingen, 2011, s. 131–132.

¹¹ Pro stručný přehled úprav v jiných evropských státech viz SCHEU, H. C.: Zákaz zahalování žen a náboženská svoboda v Evropě. *Jurisprudence*, 4/2014, s. 17–23.

¹² Případ 43835/11 (rozsudek ze dne 1. července 2014).

První krok na cestě k legislativnímu zákazu nošení burky podnikla parlamentní komise, která ve své zprávě z roku 2009 dospěla k závěru, že zahalování tváře na veřejnosti není slučitelné s hodnotami republiky. V lednu 2010 se k problematice zahalování vyjádřila národní poradní komise pro lidská práva (*Commission nationale consultative des droits de l'homme*), jež jako nezávislý orgán radí vládě v lidskoprávních otázkách. Podle poradní komise by případný zákaz výrazně zasáhl do práv dotčených žen a byl by těžko obhajitelný. Celkem negativní postoj k chystanému zákazu zahalování tváře na veřejnosti zaujal koncem března 2010 také Nejvyšší správní soud (*Conseil d'État*), který upozornil na možné rozpory z hlediska základních práv.

Mezitím, v dubnu 2010, ovšem schválil zákon o zákazu zahalování na veřejnosti belgický parlament,¹³ což zřejmě ovlivnilo i zákonodárce ve Francii. V květnu 2010 předložila francouzská vláda legislativní návrh, který byl v červenci 2010 přijat Národním shromážděním a v září 2010 také Senátem.¹⁴ V říjnu 2010 obstála tato úprava v přezkumu ústavnosti, který provedl Ústavní soud (*Conseil constitutionnel*).

Obdobně jako v kauzách týkajících se muslimského šátku ve školách, vyvstaly také v případě *S.A.S.* otázky týkající se principu sekularismu a rovnosti žen. Případ *S.A.S.* se ovšem liší od výše zmíněných kauz tím, jak důkladně a obsírně se zde ESLP věnoval otázce legitimních cílů.

V této souvislosti uvedla Francie na prvním místě koncepci veřejné bezpečnosti, která zahrnuje nutnost identifikovat jednotlivce a bojovat proti podvodům páchaným pomocí falešné totožnosti. Jako druhý legitimní cíl vyzdvihla francouzská vláda ochranu práv a svobod jiných ve smyslu čl. 9 odst. 2 EÚLP, kdy je tento cíl chápán jako odraz základních hodnot otevřené a demokratické společnosti. Důvodová zpráva k francouzskému zákonu o zákazu zahalování obličejů odkazuje na republikánský princip společného soužití (*vivre ensemble*). Z pohledu francouzské vlády popírá nošení burky jako náboženského symbolu tyto hodnoty. Vzhledem k tomu, jak významnou roli v rámci mezilidské komunikace hraje lidská tvář, znamená zahalování tváře podle francouzské vlády přerušení sociálních vazeb a odmítnutí principu společenského soužití ve veřejném prostoru. Jako třetí legitimní cíl uvedla Francie notoricky známý argument o zrovnoprávnění žen a mužů.

ESLP se s argumentací Francie vypořádal tak, že na prvním místě připomenul, že výčet legitimních důvodů v čl. 9 odst. 2 EÚLP je taxativní. Respekt pro základní hodnoty otevřené a demokratické společnosti, kterého se francouzská vláda dovolala jako legitimního cíle, však není v citovaném ustanovení explicitně uveden. ESLP nakonec připustil, že za určitých podmínek může být respekt pro základní hodnoty spojován s ochranou práv a svobod jiných. Bariéra, kterou někteří členové společnosti zavedli svým zahalováním tváře, podle ESLP zasahuje do práva jiných žít v prostoru socializace, kde je společné soužití jednodušší.

V této souvislosti vymezil ESLP nakonec poměrně velký prostor pro národní legislativní proces, když zdůraznil, že národní orgány mají přímou demokratickou legitimaci

¹³ Belgická úprava vstoupila v platnost až v roce 2011. Plný název belgického zákona přijatého 1. června 2011 je „Loi visant à interdire le port de tout vêtement cachant totalement ou de manière principale le visage“.

¹⁴ Loi no. 2010-1192 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public.

a mohou v podstatě lépe než Soud posuzovat místní potřeby a podmínky. Zejména v otázkách, na které v demokratické společnosti existují velmi odlišné názory, má podle Soudu důležitou váhu národní politický proces. To má platit obzvláště v otázkách týkajících se vztahu státu a náboženství.

ESLP se přitom vyjádřil ke dvěma důležitým aspektům demokratického legislativního procesu. Zaprvé ESLP upozornil na to, že se během francouzské debaty o zákazu zahalování tváře objevovaly „islamofobní“ poznámky, aniž by však blíže specifikoval, v čem měl islamofobní charakter konkrétních projevů spočívat. Podle ESLP musí stát, který chystá podobné legislativní návrhy, počítat s tím, že přispívá ke konsolidaci stereotypů a motivuje projevy intolerance. Je nesporné, že takový vývoj je velmi nežádoucí. Případné verbální útoky na náboženskou nebo etnickou menšinu nejsou slučitelné s hodnotami tolerance, sociálního míru a nediskriminace podle EÚLP.

Proto je důležitý druhý aspekt, jemuž se ESLP podrobněji věnoval. Za rozhodující okolnost zřejmě považoval, že francouzský zákon o zákazu zahalování žen nebyl namířen proti náboženství nebo náboženské komunitě jako takové. Ačkoli se konkrétní opatření týká hlavně určité skupiny muslimských žen, nebylo cílem opatření zákaz náboženského symbolu. Zákonná úprava ve Francii totiž připouští širokou škálu náboženských symbolů včetně muslimských symbolů jako součást oblékání. Hlavním cílem zákona bylo zakazovat zahalování tváře.

Je zajímavé, že ESLP neposuzoval faktický dopad zákonné úpravy přísněji ve světle nepřímé diskriminace. Empirická data totiž přece jen dokládala, že francouzský zákaz zahalování tváře dopadá *de facto* pouze na členky menšinového proudu uvnitř islámu. Poněkud cynicky bychom mohli dovést, že stát má diskriminační dopad omezujícího opatření zamaskovat do obecních úvah. Pro účely této studie je však podstatným poznatkem, že zákaz náboženského symbolu může i v takovém případě ve světle standardů EÚLP obstát.

ZÁVĚRY

V rámci tohoto příspěvku jsme si položili otázku, za jakých podmínek může stát omezovat nošení náboženských symbolů ve veřejném prostoru. V případech týkajících se muslimských symbolů (hidžáb a burka) poskytl ESLP výklad náboženské svobody podle čl. 9 EÚLP, který může v národním politickém procesu sloužit jako návod. Pokud považujeme za samozřejmost, že omezující zásah musí být ve smyslu zásady legality opřen o zákonnou normu, je hlavním problémem národní legislativy respektování principu legitimacy a proporcionality.

Vzhledem k situaci v České republice lze shrnout několik poučení. K otázce případného zákazu užívání náboženských symbolů ve veřejném prostoru (zejména ve veřejných školách) je třeba přistupovat citlivě. Přístup, který staví muslimské šátky např. do jedné roviny s kapucemi a kulichy, musí nutně vést k výsledku, jež je s EÚLP a judikaturou ESLP neslučitelný.

Proces omezování náboženských symbolů musí být opřen o legitimní cíl, který se může opírat o tradici sekularismu. Je ovšem sporné, zda Česká republika je ve srovná-

telné situaci, v níž jsou např. Francie, Švýcarsko a Turecko, resp. zda by se v takové situaci vůbec chtělo nacházet. Lze připomenout, že ani v odborné literatuře nepanuje shoda na tom, zda lze současnou Českou republiku označovat za sekulární nebo spíše za nábožensky neutrální stát.¹⁵ Čl. 2 odst. Listiny základních práv a svobod, podle něhož je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání, umožňuje oba výklady.¹⁶

Je sice pravda, že by radikální potlačování veškerých projevů náboženství mohlo navazovat na československou úpravu a právní praxi po komunistickém převratu z roku 1948. Lze ovšem pochybovat o tom, zda je taková kontinuita politicky a společensky žádoucí a zda by byla slučitelná s duchem Listiny základních práv a svobod. Proto není ani třeba důkladněji probrat otázku, nakolik lze oficiálně propagovaný ateismus považovat za přijatelnou formu sekularismu.

Cesta k legislativnímu zákazu určitého náboženského symbolu musí ve světle lidskoprávních závazků vést přes širokou politickou a společenskou debatu. Taková debata, která by splnila parametry formulované ESLP, však dosud v České republice chybí. Především by bylo nutné identifikovat určitý nežádoucí stav nebo vývoj, na který by bylo nutné reagovat zavedením restriktivní legislativy. Před ESLP by těžko obstálo opatření, jež řeší pouze virtuální problémy a není opřeno o spolehlivá empirická data.

Co se týče samotného charakteru společenské a politické debaty, není ve světle judikatury ESLP nutné, aby byla vedena zcela v duchu politické korektnosti. Při respektování zásady, že legislativa nemá implementovat stereotypy a předsudky, mohou být součástí debaty i nepřijemné či dokonce nežádoucí projevy. Z rozsudku ve věci *S.A.S proti Francii* lze ale dedukovat, že případný zákaz je třeba zformulovat neutrálně, tzn. bez přímé vazby na konkrétní náboženství.

Vzhledem k těmto podmínkám a jejich výkladu v judikatuře ESLP se domníváme, že v České republice dosud nejsou splněny podmínky pro přijetí legislativního zákazu náboženských symbolů ve veřejném prostoru.

Autor:

doc. Mag. phil. Dr. iur. Harald Christian Scheu, Ph.D.,
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze,
scheu@prf.cuni.cz

¹⁵ Viz např. MADLEŇÁKOVÁ, L.: Neutralita, sekularizmus a laický stát. *Acta Iuridica Olomouciensis*, 2010, roč. 5, č. 2, s. 73. KRÍŽ, J.: *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha, 2011, s. 57. MALÝ, R.: Laický nebo pluralitní stát? In LAMPARTER, M. (ed.): *Církev a stát: sborník příspěvků z 3. ročníku konference*. Brno, 1998, s. 7–16. PAVLÍČEK, V. et al.: Ústavní právo a státověda. II. Díl Ústavní právo České republiky. Část 2. Praha, 2004, s. 10. ŠIMÁČKOVÁ, K.: Ideologická neutralita státu a postavení církvi v České republice. *Revue církevního práva*, 3/2006, č. 35, s. 193–202.

¹⁶ Co se týče judikatury ÚS ČR, lze připomenout následující rozhodnutí: náleží Ústavního soudu ze dne 1. července 2010, sp. zn. PL. ÚS 9/07, náleží Ústavního soudu ze dne 21. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06, náleží Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.